

میز تشریح

نقش حساب رسانی داخلی در پیشگیری و کشف تقلب

دکتر نظام الدین رحیمیان

دکترای حسابداری و مدرس دانشگاه

میثم آخوندزاده

کارشناس ارشد حسابداری

امروزه از متخصصان حرفه‌ی حسابرسی انتظار می‌رود که نقش فعالی در کمک به سازمان‌ها برای مدیریت خطرهای تقلب داشته باشند.

مقدمه

تقلب^۱ خطر تجاری می‌باشد که مدت زمان زیادی است مدیران اجرایی و مدیران ارشد حسابرسی^۲ با آن مواجه هستند. مطالب فراوانی در زمینه‌ی رسوایی^۳ و اشتباهات حسابداری در شرکت‌ها بیان شده که نشان می‌دهد سازمان‌ها و دولت‌ها نیاز دارند تا سیستم راهبری و نظارت خود را بهبود بخشند. از دغدغه‌های اصلی هیات مدیره، مدیران، صاحبان کسب و کار، حسابرسان داخلی، رهبران دولت، قانون‌گذاران و سایر ذی‌نفعان، چگونگی برخورد مؤثر و کارآمد با خطر تقلب در سطح سازمان است. در بسیاری از موارد، قوانین و مقررات جدید در سراسر جهان، سازمان‌ها را مجبور به داشتن نگاهی نو و تازه به این مشکل دیرینه می‌کند.

تعریف تقلب

تقلب دامنه‌ی گسترده‌ای از اختلالات و اعمال غیر قانونی را در بر می‌گیرد که از طریق ارائه نادرست عمدی، مشخص و تعیین می‌شود.

تقلب از بسیاری جهات از جمله مالی، شهرت و معروفیت سازمانی، کارکردهای روانی و اجتماعی، اثرات و پیامدهای منفی بر سازمان می‌گذارد. براساس مطالعات مختلف، ضررهای پولی حاصل از تقلب بسیار با اهمیت هستند. مخارج و هزینه‌های کل تقلب از نظر زمان، بهره‌وری و شهرت مانند روابط با مشتری، بی‌حد و اندازه است. با توجه به شدت زیان وارده و تأثیر مالی حاصل از فعالیت‌های متقلبان، سازمان‌ها

به طور جبران ناپذیری دچار آسیب می‌شوند. بنابراین داشتن برنامه قوی و توانمند برای تقلب بسیار با اهمیت است. این برنامه شامل هوشیاری و آگاهی، پیشگیری و برنامه‌های کشف تقلب است و فرایند ارزیابی خطر تقلب برای شناسایی خطرهای تقلب در داخل سازمان را نیز در بر می‌گیرد. برنامه مدیریت مؤثر برای تقلب شامل موارد زیر است:

- سیاست اصول اخلاقی شرکت
- آگاهی از تقلب - شناخت ماهیت، علل و ویژگی‌های تقلب
- ارزیابی خطر تقلب - ارزیابی انواع خطرهای تقلب

• بررسی‌های در حال اجرا^۴ - فعالیت حسابرسی داخلی که خطر تقلب را در هر حسابرسی در نظر می‌گیرد و روش‌های مناسبی را بر اساس خطر تقلب اجرا می‌کند.

• پیشگیری و کشف - تلاش‌های صورت گرفته برای کاهش فرصت‌های ارتکاب تقلب و متقاعد کردن افراد و تشویق آنها برای عدم ارتکاب به تقلب به دلیل احتمال کشف آن و مجازاتی که به دنبال دارد.

• بررسی و تحقیق - روش‌ها و رویه‌های بررسی کامل و گزارش وقایع مشکوک به تقلب

روش‌های حسابرسی داخلی

حسابرسی داخلی چگونه و از چه طریق می‌تواند به عنوان بهترین منبع، نقش کامل و جامعی را در پیشگیری و کشف تقلب ایفا کند؟ انجمن حسابرسان داخلی^۵، استانداردهای بین‌المللی زیر را برای رویه‌های حرفه‌ای در حسابرسی داخلی^۶ تدوین کردند که در زمینه تقلب و نقش حسابرسان داخلی در کشف، پیشگیری و کنترل خطرهای تقلب و نشان دادن خطرهایی است که ممکن است در

حسابرسی‌ها و رسیدگی‌ها رخ دهد.

بیانیه‌ی استاندارد انجمن حسابرسان داخلی شماره ۱۲۰۰: مهارت و مراقبت حرفه‌ای^۷

قسمت (A۲) از استاندارد ۱۲۰۰- حسابرسان داخلی باید دانش لازم برای ارزیابی خطر تقلب را داشته باشند و از نحوه‌ی اداره‌ی سازمان و نوع مدیریت آن آگاهی داشته باشد، اما از آنان انتظار نمی‌رود که تخصص فردی را داشته باشد که مسئولیت اصلی کشف و بررسی تقلب را دارد.

بیانیه‌ی استاندارد انجمن حسابرسان داخلی شماره ۲۱۲۰: مدیریت ریسک قسمت (A۲) از استاندارد ۲۱۲۰- فرایند حسابرسی داخلی باید توان رخداد و وقوع تقلب و چگونگی مدیریت خطر تقلب توسط سازمان را ارزیابی کند.

بیانیه‌ی استاندارد انجمن حسابرسان داخلی شماره ۲۲۱۰: اهداف فرایند حسابرسی

قسمت (A۲) از استاندارد ۲۲۱۰- حسابرسان داخلی باید هنگام تدوین اهداف حسابرسی احتمال اشتباهات با اهمیت، تقلب، عدم رعایت و سایر موارد را در نظر بگیرد.

علاوه بر چند روش پیشنهادی توسط انجمن حسابرسان داخلی در زمینه‌ی تقلب استانداردهای انجمن حسابرسان داخلی، مدیران ارشد حسابرسی را ملزم کرده تا خطرهای با اهمیت را افشا و خطر تقلب را به صورت دوره‌ای به مدیریت ارشد و هیات مدیره گزارش کنند.

اگرچه مدیریت و هیات مدیره، مسئولیت نهایی پیشگیری از تقلب را به عهده دارند، اما فرایند حسابرسی داخلی می‌تواند به طور چشمگیری در

ارزیابی موضوعات تقلب راهگشا و مفید باشد. حسابرسان داخلی بر اساس برنامه‌های حسابرسی، احتمال وقوع تقلب، خطرهای موجود در سازمان را ارزیابی می‌کنند.

از آن جایی که حسابرسان مستقل بر ارائه‌ی نادرست صورت‌های مالی تاکید دارند، حسابرسان داخلی اغلب در وضعیت بهتری هستند تا علائم و نشانه‌های تقلب را کشف کنند، زیرا آن‌ها حضور مستمری در داخل سازمان دارند که برای آن‌ها درک و فهم بهتری از سازمان و سیستم کنترل داخلی آن فراهم می‌کند. خصوصاً این که حسابرسان داخلی با بررسی و ارزیابی کفایت و اثربخشی سیستم‌های کنترل داخلی، می‌توانند در پیشگیری از تقلب به حسابرسان مستقل کمک کنند.

علاوه بر این آن‌ها می‌توانند به مدیریت در برقراری معیارهای مؤثر بازدارنده از تقلب از طریق آگاهی

از نقاط قوت و ضعف سازمان و ارائه مشاوره‌های تخصصی کمک کنند. مدیران ارشد حسابرسی هنگام سرپرستی فرایند حسابرسی ممکن است از روش‌های گوناگونی به شرح زیر در زمینه‌ی تقلب استفاده کنند که به شرح زیر هستند:

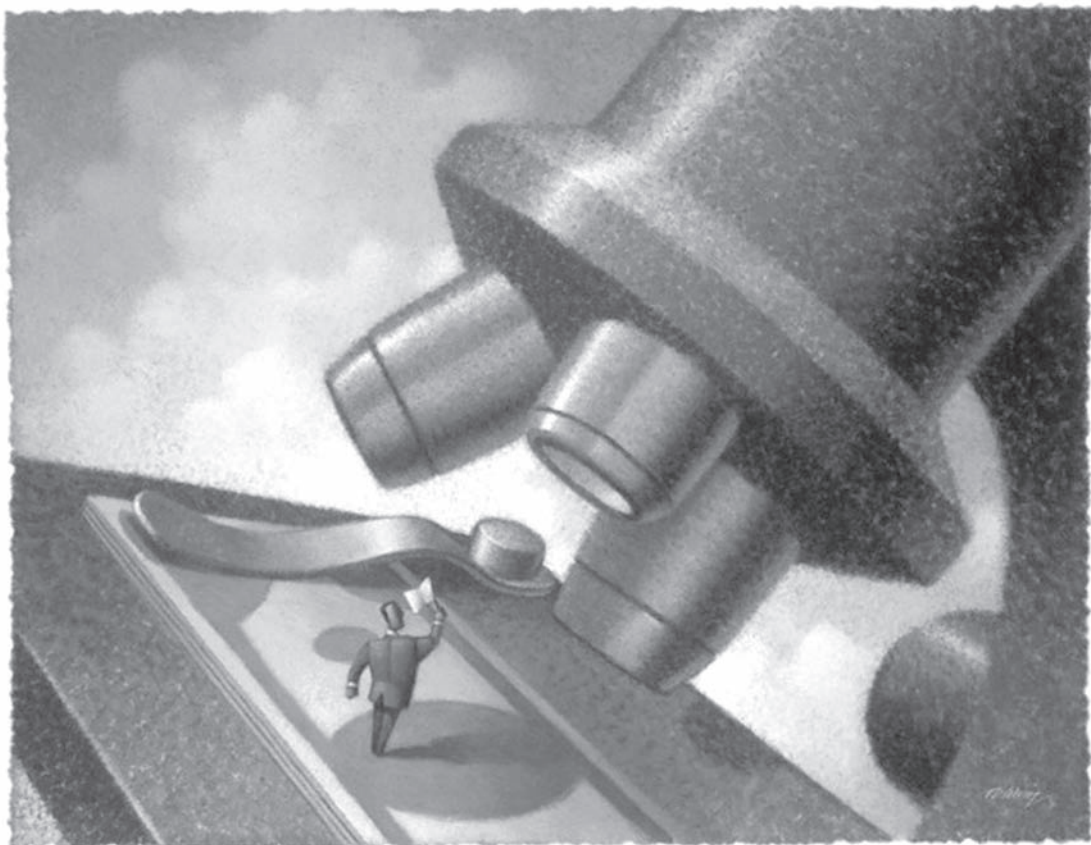
- حسابرسی کنترل‌های مدیریت در زمینه‌ی تقلب: شامل رویه‌ها، روش‌های آگاهی، راهبری مدیریت ارشد و هیات مدیران (محیط کنترلی) و همچنین رویه‌های مرتبط از قبیل ارزیابی خطر، ارزیابی کفایت کنترل‌های پیشگیرانه و کشف‌کننده در مدیریت خطر تقلب، مدیریت وقایع، بررسی و تحقیق و روش‌های بهبود و بازایی است. حسابرسان داخلی، باید منابع را به فعالیت‌های مرتبط با تقلب و در راستای خطر تقلب نسبت به سایر ریسک‌های سازمان، تخصیص دهد.

- حسابرسی برای کشف تقلب

احتمالی به وسیله آزمون روش‌های پر ریسک با قصد جست و جوی شاخص‌های تقلب در سطح درون سازمانی و روابط تجاری برون سازمانی: به عنوان نمونه، آزمون لیست حقوق و دستمزد برای کارکنان صوری و یا آزمون صورت حساب فروشندگانی که قیمت اضافی می‌گیرند. با مقایسه نشانی فروشندگان و نشانی کارکنان و با بررسی پایگاه داده‌ها برای معاملات تکراری، می‌توان فروشندگان صوری را شناسایی و مشخص کرد.

- در نظر گرفتن تقلب به عنوان بخشی از فرایند حسابرسی: به عنوان نمونه، طوفان فکری درباره خطر تقلب، ارزیابی کنترل‌های تقلب، طراحی روش‌هایی که خطرهای تقلب را در نظر می‌گیرد و یا ارزیابی اشتباهات برای تعیین این که آیا آن‌ها می‌توانند نشانه‌ای از تقلب باشد یا خیر.

- ارزیابی‌های مشاوره‌ای به مدیریت

کمک می‌کند تا خطر را ارزیابی کنند و کفایت محیط کنترلی را برای بررسی‌های تحلیلی، خطر کسب و کار جدید و کاربردهای فناوری اطلاعات تعیین کند. ارزیابی مدیریت از خود، نمونه‌ی دیگری از ارزیابی خطر تقلب است. وی با برقراری کنترل‌های اطمینان بخش در این زمینه احتمال وقوع خطر را کاهش می‌دهد و خود نتایج را کنترل می‌کند.

به عنوان بخشی از چارچوب روش‌های حرفه‌ای بین المللی^۱، انجمن حساب‌رسان داخلی، دستورالعملی را در قالب روش راهنما درباره نقش حسابرسی داخلی در پیشگیری و کشف تقلب با عنوان حسابرسی داخلی و تقلب منتشر کرد.

این دستورالعمل با هدف افزایش آگاهی حساب‌رسان داخلی از تقلب و ارائه راهنما برای کشف خطرهای تقلب در فرایند حسابرسی داخلی، مطرح شد. همچنین، این دستورالعمل به عنوان راهنمای کلی برای کمک به حساب‌رسان داخلی ارائه شده است که براساس استانداردهای حرفه‌ای در خصوص تقلب است.

تقلب و فناوری

در نتیجه‌ی پیشرفت روزافزون فناوری، با هر موضوعی که مواجه می‌شویم با فناوری اطلاعات گره خورده است. صرف نظر از صنعت یا شرکت، فناوری اطلاعات در حفظ و نگه داری مزایای رقابتی، مدیریت ریسک و دستیابی به اهداف تجاری (سازمان‌ها در سطح جهانی منابع بزرگ خود را برای پروژه‌های عمده صنعتی تخصیص دهند) نقش مهم و حیاتی ایفا می‌کند. اما با پیشرفت فناوری، برنامه‌ها نیز با خطر تقلب روبه رو هستند. فناوری قادر است به متقلبان در ارتکاب تقلب کمک کند و برنامه‌های متقلبان سنتی را پنهان

کند و با تکیه بر ابزارهای خودکار به همیشگی بودن این برنامه‌ها کمک کرده و چالش‌های جدیدی را در کشف و پیشگیری از تقلب فراهم می‌کند. در عین حال، فناوری ابزاری است که می‌تواند به پیشگیری و کشف تقلب کمک کند. با استفاده از فناوری می‌توان برنامه‌های جلوگیری از زمان واقعی وقوع تقلب اجرا نمود، ابزارهای کشف کننده تقلب را توسعه بخشید، زمان لازم برای کشف تقلب را کاهش و در نتیجه هزینه‌های سازمان را کمتر کرد. لازم به ذکر است که حساب‌رسان باید با تکیه بر آگاهی و دانش فناوری و ابزارهای موجود، جلوتر از متقلبان باشند. با دسترسی آسان به نرم افزارها، استفاده از کامپیوترها برای مجزا کردن حسابداری از اعمال متقلبان، مفهوم حسبی نیست، بلکه الزام عملی و مطلق است. امروزه با وجود این حقیقت که بسیاری از سازمان‌های دارای واحد حسابرسی داخلی با تنگنای بودجه، کارکنان محدود مواجه هستند، از متخصصان و انجمن حسابرسی انتظار می‌رود نقش فعالی در کمک به سازمان‌ها برای مدیریت خطرها و ریسک تقلب ایفا کنند تا اطمینان یابند که کنترل‌های مناسب برای کمک به پیشگیری و کشف تقلب اجرا می‌شوند.

حساب‌رسان داخلی نیاز به مهارت‌های مناسب دارند و باید از ابزارهای فناوری قابل دسترس به منظور حفظ و نگهداری موفقیت‌آمیز برنامه‌های مدیریت از تقلب کمک بگیرند. که شامل کشف، پیشگیری و بررسی است، تمام متخصصان حسابرسی، نه تنها متخصص حسابرسی فناوری اطلاعات هستند، بلکه از آنها انتظار می‌رود که متخصص در حوزه‌هایی مانند تجزیه و تحلیل داده‌ها باشند. علاوه بر ارزیابی کفایت کنترل‌های داخلی، چالش پیش روی حساب‌رسان داخلی، جست و جو

در آن سوی کنترل‌ها و کشف روزنه‌های موجود در سیستم است که احتمال دارد تقلب در آنجا رخ دهد.

با درک و آگاهی از روابط میان سیستم‌های مختلف فناوری اطلاعات و کاربردهای آن، حساب‌رسان داخلی تفکرات انتقادی خود را برای شناسایی حوزه‌های پرریسک و معاملات با ویژگی‌های خاص به کار می‌گیرند.

استفاده از فناوری برای پیشگیری و کشف تقلب

پیشرفت روزافزون فناوری به سازمان‌ها اجازه می‌دهد تا کنترل‌های خودکار را به منظور کمک به پیشگیری و کشف تقلب اعمال کنند. فناوری همچنین به سازمان‌ها اجازه می‌دهد تا از روش‌های کنترلی ایستا یا دوره‌ای تقلب (مانند کنترل‌های کشف کننده) به روش‌های کنترلی زمان واقعی تقلب (روش‌های کنترلی مستمر و پیوسته) گرایش پیدا کنند که از مزایای آن جلوگیری و پیشگیری از تقلب در حسابداری است. بسته‌های نرم‌افزاری تحلیلی پیشرفته زیادی هم اکنون در دسترس هستند که به تجزیه و تحلیل داده‌ها کمک می‌کنند. علاوه بر این، رشته رایانه‌ای قانونی و بسته‌های نرم‌افزاری به این موضوع کمک می‌کنند که کدام قسمت کامپیوتر می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد تا ارتکاب تقلب به آسانی و سهولت صورت گیرد.

چارچوب رویه‌های حرفه‌ای بین‌المللی انجمن حساب‌رسان داخلی^۲، تقلب را به شکل زیر تعریف کرده است: هر عمل غیر قانونی که از طریق فریبکاری، پنهان کاری یا تخطی در مدیریت صورت گرفته باشد. این اعمال بستگی به نیروی جسمانی یا تهدید جدی ندارد. اعمال متقلبان توسط گروه و سازمان‌هایی صورت می‌گیرد که قصد به دست آوردن پول، مزایای تجاری

شخصی، دارایی و اجتناب از پرداخت یا زیان حاصل از خدمات را دارند. این تعریف گسترده از تقلب نشان می‌دهد که تقلب در بخش‌های فناوری اطلاعات نفوذ کرده و خطرهای تقلب را به وجود آورده است.

چرا افراد مرتکب تقلب می‌شوند؟
تقلب می‌تواند توسط کارکنان در هر سطحی در داخل سازمان و افراد برون سازمانی رخ دهد. سه ویژگی عمومی که اکثر تقلب‌ها آن را دارا هستند عبارتند از:
• تحت فشار بودن یا رسیدن به پاداش - نیاز متقابل، سعی و تلاش کردن برای راضی شدن از وضع موجود است.

• فرصت‌ها - توانایی متقلبان برای ارتکاب تقلب است.
• توجیه عقلی^۹ - توانایی متقلبان در توجیه کردن تقلب برای دیگران است. استفاده از رایانه‌ها برای مجزا کردن حسابداری از اعمال متقلبانه تنها یک مفهوم حسی نیست، بلکه یک الزام عملی و مطلق است.

رشته‌ی کامپیوتری قانونی^{۱۱}
رشته علمی پژوهشی است که شامل محافظت، شناسایی، استخراج و مستندسازی از سخت افزار کامپیوتر

و داده‌ها را برای فرایندهای مبتنی بر مدارک و شواهد و تجزیه و تحلیل دلایل اساسی است. نمونه‌هایی از فعالیت‌های این رشته به شرح زیر هستند:
• بازیابی و بهبود ایمیل‌های حذف شده

• کنترل ایمیل‌ها برای شاخص‌های بالقوه تقلب
• انجام دادن پژوهش و رسیدگی بعد از پایان استخدام و اشتغال
• بازیابی و بهبود شواهد و مدارک بعد از قالب بندی گرداننده سخت (دیسک گردان)

اخیراً، انجمن حسابرسان داخلی، «دستورالعمل و راهنمای حسابرسی فناوری کلی»^{۱۲} را ارائه کرده است. در این بیانیه با زبان صریح و شفاف موضوعاتی در ارتباط با مدیریت فناوری اطلاعات، کنترل و ایمنی اطلاعات مطرح شده است. مجموعه «دستورالعمل‌های حسابرسی فناوری کلی» به عنوان منبع آماده برای مدیر ارشد حسابرسی برای ارزیابی ریسک‌ها و خطرهای مورد استفاده قرار می‌گیرد که در فناوری‌های مختلف و فرایند حسابرسی پیش رو دارد.

دستورالعمل و راهنمای حسابرسی فناوری کلی شماره ۱۳: پیشگیری و

کشف تقلب در شبکه جهانی خودکار، دورنگری و بررسی مؤثری از روش‌ها را برای به کارگیری اعضای تیم و مدیریت حسابرسی برای ارزیابی خطرهای تقلب فراهم می‌کند.

دستورالعمل‌های پیشنهاد شده توسط چارچوب رویه‌های حرفه‌ای بین‌المللی انجمن حسابرسان داخلی موارد زیر را در بر می‌گیرد:
• شرح و توضیح انواع مختلف تحلیل داده به منظور کشف تقلب
• تنوع خطرهای تقلب در فناوری اطلاعات
• الگوی ارزیابی خطر تقلب در

فناوری متخصصان حسابرسی داخلی می‌توانند از این دستورالعمل به عنوان راهنمای معتبر برای توانمند ساختن دانش خود درباره یکپارچگی و پیوستگی فناوری و تقلب استفاده کنند. این دستورالعمل به عنوان مکمل برای روش انجمن حسابرسان داخلی (حسابرسی داخلی و تقلب) است و هدف از این دستورالعمل، مطلع ساختن و ارائه راهنما برای مدیران ارشد حسابرسی و حسابرسان داخلی است که چگونه از فناوری برای پیشگیری و کشف تقلب و واکنش مناسب نسبت به آن کمک بگیرند.

منابع

این مقاله ترجمه آزادی از مقاله زیر می‌باشد:

Lily Bi, (2010), "Internal Audit Role in Fraud Prevention and Detection", available in and www.theiia.org

پی‌نوینس‌ها

1. Fraud
2. Chief Audit Executives (CAEs)
3. Scandal
4. Institute of Internal Auditors International Professional Practices Framework (IIAs IPPF)
5. ongoing reviews
6. Institute of Internal Auditors (IIA)
7. Professional Practice of Internal Auditing
8. proficiency and Due professional care
9. Rationalization
10. International Professional Practices Framework (IPPF)
11. Computer Forensics
12. Global Technology Audit Guide (GTAG)